

Marko Pogacnik

BEVEZETÉS A PRÁGAI FÖLDGYÓGYÍTÓ AKCIÓHOZ

El kell mondanom, hogy Prágával kapcsolatos munkám valójában lassú folyamat. Újra és újra megpróbálok kapcsolatba lépni Prága térségének szellemével. Eljárok helyekre, amelyeket belsőleg megfigyelek és megpróbálok átérezni. Meditálok, rajzolok, s ebből alakul ki fokozatosan a teljes kép.

A víz – Vltava

Prága térségében a vízlények a Vltavához kapcsolódnak. A folyó tudata sokkal szélesebb teret foglal el, mint a Vltava fizikailag kialakított medre. Valaha itt ősi áramlat volt, amely néhány kilométer széles is lehetett. Ezt éterikusan érzem, még a Petrín másik oldalán is. A vízlények fókusza a sziget és a folyó partja között helyezkedik el. Itt van a víz központi tudata. Ez a központ összevonja a vízelemmel kapcsolatos erőt, majd szétárasztja az egész tájon. Ez nem kötődik a folyómederhez, a folyó tudata valójában az egész térségen szétárad. Az a kérdés, hogy a város a maga építményeivel és struktúrájával nem akadályozza-e a természetes hatást. Ez attól függ, mennyi fát, parkot őriztek meg, amelyekben a tudat „megkapaszkodhat”. Az ember igyekszik a folyót uralni, kővályúba zárni. A folyó viszont túl akar jutni e falakon, hogy a víz-elem tudatát a tájba széjjelvigye.

A tűz – Petrín, Hradcany
Petrín a tüzlények központja, Vyšehrad pedig a kozmoszból alászálló erők fókusza, ezek aztán Petrínben törnek fel a földből. Mintha különböző helyeken tűz törne fel a föld mélyéből. Ezek a tüzlények saját, meghatározott helyei. Hradcanynek két központja van, egyik a gyümölcsös kert a hegyoldalon, a másik Petrín széle. Ez a két hely össze van egymással kötve előbb a levegőben, majd a föld alatt. Egy ilyen köz-

pontnak az a feladata, hogy ott, ahol az anyag túl merev, szilárd, sűrű, ott úgy hasson, hogy a levegő felszabaduljon.

A levegő – Vyšehrad

A levegőlények (tündérek) fókusza Vyšehradon abban a parkban van, ahol a cseh mitológia alakjainak szobrai állnak. Eza hely, zsenge fák között, olyan mint egy oszlop, amelynek csúcsán tündérek köröznék kifelé a térbe, majd ismét visszatérnek. Az a feladatuk, hogy végigsuhanjanak a térségen, s azt szüntelenül „hangolják” és irányítsák. Vyšehrad lelkesítő, de szörnyű is. Prágában kevés hely van ilyen rossz állapotban. Ezt az ősi, kultikus helyet évszázadokon át a hercegi, királyi és egyházi hatalom a saját javára használta. Később pedig, amikor a Habsburgok katonai erődítménnyé alakították át; újabb asztrális réteg keletkezett, amely a XIX. századi cseh nemzeti romantika korszakával együtt elfedi a hely természetes mivoltát. Ezért megromlott a kapcsolat a tudat központja és a föld vezetői erői között. A helyet művi úton mondákkal szőtték be, s ide temették a nemzet hírességeit. Ez mind a múlt, halál. Világos, hogy senki sem tudatosította, mit jelent valójában ez a hely. Azzá kellene válnia, ami ezer, kétezer évvel ezelőtt volt. Lehet, hogy nem tetszik amit mondok, de itt a táj erős elfojtásáról van szó. Idejönnek az emberek, hogy régi dolgokat lássanak, de nem nyílik ki a szívük aziránt, amilyen ez a hely valójában.

A föld – Óvárosi tér (Staroměstské náměstí)

A földelem az Óvárosi téren összpontosul. Ez Prága városának ókori geomantiájával függ össze. Mintha a város vezetése és az elementáris lények szerződést kötöttek volna. Kölcsönösen tolerálták egymást, együtt léteztek és működtek. Míg régebben ismert volt, hogyan lehet együtt hatni ezekkel az erőkkel, a modern városokban ezeket az erőket elnyomják. A városháza fakapuja 1670-ből való. Négy oroszlánfej van rajta, három a nyelvét ölti, de a negyediknek egy gnóm van aszájában. Az ajtókeret felső részén két zöld ember van, elementáris lények, arcukat növényi levelek alkotják. Az ajtó tehát tükörként szolgál az elemi lények számára, akiknek a központi helye pontosan a városházával szemben van. Sajnos az ilyen tények tudata fokozatosan kiveszett az emberekből, és ezért a város és a természet közötti kapcsolatok is megszakadtak.

Zalka Katalin fordítása

LÜKŐ GÁBOR

1909-2001

Április 21-én, életének 92. évében elhunyt Lükő Gábor, Kossuth-díjas néprajztudós. Május 4-én a Kerepesi temetőben a ravatalnál Németh Zsolt államtitkár, Kriza Ildikó etnográfus, Makovecz Imre építész; a sírnál az idősebb tanítványok és munkatársak nevében Fábrián Gyula, a legfiatalabb tanítványok nevében pedig Pozsgai Péter mondott beszédet. Az alábbiakban ezekből idézünk, a későbbiekben szeretnénk részleteket közölni Lükő Gábor hagyatékban maradt műveiből

Németh Zsolt

Olyan magyar tudós ravatalánál állunk, aki hosszú élete során egyedülálló, Bartók és Kodály tudományos teljesítményéhez fogható életművet alkotott. Nem csak folytatójává vált az általuk megkezdett munkának, a magyar népzene gyűjtésének és kutatásának, hanem más irányokban is utat tört a magyar népi kultúra gyökereinek és művészeti örökségének feltárásában. A népművészet és a népköltészet szimbólumainak értelmezésével megvetette a magyar jelképtudomány alapjait. Hét évtizedes munkássága során lerakta az összehasonlító folklórisztika és a pentatónia-kutatás módszertani alapjait, megújította az empirikus társadalomkutatást, amelynek művelésénél úttörő módon több tudományág eredményeit együttesen alkalmazta. Múzeumszervező, gyűjteménygyarapító és leletmentő munkájáról és lelkiismeretességéről legendák keringtek már harminc évvel ezelőtt is, nyugalomba vonulását megelőzően. A debreceni Déri Múzeum, a gyulai Erkel Múzeum, a bajai Türr István Múzeum, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum munkatársai hosszasan tudnák mesélni, mit is köszönhet múzeumuk Lükő Gábornak, a kutatónak és a múzeumigazgatónak. Nem túlzás azt állítani, hogy Lükő Gábor személye elválaszthatatlanul összeforrt a magyar népi kultúra magas szintű kutatásával és népszerűsítésével. Azzal a kultúrával, amely hosszú évszázadok óta örzi nyelvünket, szimbólumainkat, népdalainkat, és amely mégis mindig perifériára szorult, legfeljebb a mutogatni való látványosságok között létezett a hivatalos közkultúra alatt.

Hogy ezt az életművet mégis oly kevesen ismerik, azt bizonyítja, hogy saját kultúránkat valami okból nem ismerjük eléggé. Joggal kérdezhetik, hogyan lehetséges, hogy Lükő Gábor áldozatos munkássága, kiemelkedő tudósi teljesítménye és korszakalkotó eredményei oly kevéssé épültek be a köztudatba és a közoktatásba; hogyan lehetséges, hogy a magyar kultúra szellemi egységének hirdetőjét, aki utat is mutatott ennek az egységnek a tanulmányozására, oly kevesen ismerik manapság? Hogyan lehetséges, hogy ez a rendkívüli ember a rendszerváltást követően is mintegy rangrejtve raboskodott egy pesti garzonlakás magányában?

Lükő Gábor nemcsak élete alkonyán hordozta magányának terhét, egész életében harcolt az értetlenséggel, az osto-

basággal, a rossz szándékú perccemberkével. Megmaradt embernek, mentette a menthetőt a mindent elborító terror, meg a langyos diktatúra időszakában is. Politikai rendszerek jöhettek, mehettek, száműzhették az egyetemi katedráról, Lükő Gábor akkor is tette a dolgát, amit hite szerint tennie kellett, mert így rendelte Teremtője. Egyfajta megszállott volt, a megszállottak magányosságával; individualizálódó világunkban, ahol egyébként is oly sokan fogalmazzák meg az egyéni érvényesülés mindenek fölötti valóságát, kevesen értik meg, talán hóbortosnak is tartják azt, aki a huszadik század végén a közösségi szóbeli kultúra gyönyörűségeiről álmodozik. De vajon tud-e értéket alkotni ez az új kor? Tud-e az atomizálódott társadalom kultúráját teremteni, amely időtállóan közvetít emberi értékeket? Tudást és hagyományt. Vagy jó fogyasztóként csak a több évezredet túlélte kultúránk végleges elfogyasztására lesz képes? Sorjáznak a még megválaszolhatatlannak tűnő kérdések. Az elhunyt mester életútjának ismerete, életművének és írásainak tanulmányozása közelebb vihetnek minket, tisztelőket és tanítványokat a válaszadáshoz.

Lükő Gábor a két háború közötti szellemi éra legkiemelkedőbb tudósaitól tanulhatott. Kodály Zoltán, Gyórfy István, Gombocz Zoltán, Domanovszky Sándor formálták egyéniségét, hogy csak néhányukat említsem. A század közepén Lükő már korának legfelkészültebb néprajzkutatói közé tartozott. Nyelvészetben, népzene-kutatásban, régészetben és egyéb segédtudományokban való jártassága tette képessé, hogy egymaga komplett kultúrakutatást folytasson. Az összehasonlító folklórtudomány magyarországi atyamestere a kultúra szellemi egységét vallotta mesterével, Karácsony Sándorral együtt. Legfőbb tanítómestereinek azonban az egyszerű nép fiait tartotta. Héthónapos moldvai útja és a fiatal korban közreadott, moldvai csángómagyarokról szóló kötet a bizonyosság, jó tanítói voltak azok, akik még az évezredes hagyományból merítettek. Ahogy mindig hangsúlyozta, ő nem gyűjteni, hanem tanulni ment a moldvai magyarok és a havasalföldi románok közé. Egy olyan világ igéző bűvöletében, ahol a dalok még úgy vesznek körül az embert, mint a friss levegő, ahol örökké szól a muzsika, és a kultúrát szinte észrevétlenül sajátíthatják el a gyermekek. Ez volt Lükő Gábornak haláláig legnagyobb iskolája. Itt értette meg Karácsony Sándor tanítását, a társas lelki viszonyulások jelentőségét a kultúra teremtésében, megtartásában és átörökítésében.

Mindenkor példamutató volt Lükő kiállása a közép-európai népek békés egymás mellett éléséért is. Különösen sokat tett a trianoni, majd a párizsi béke utáni időben a magyar és a román nép közötti feszült viszony enyhítésére. Lükő Gábor felismerte, nem a politikum számít, hanem a több évszázados, közös magyar-román múltnak a súlya. Fiatalon maga is megtapasztalta, hogy az egyszerű emberek körében nem volt ellenérzés a magyarság iránt, szeretettel fogadták őt is havasalföldi útjain. A második világháború borzalmai után több cikket is szentelt a magyar-román viszonynak, félve a politikai rendezés káros hatásaitól. *Ki vesztette össze a románt a magyarral?* – kérdezte egy 45-ben született írásában. A két nép sorsközösségének és kulturális kapcsolatainak történeti elemzésével a megbékélést szerette volna a saját eszközeivel előmozdítani. Ugyanúgy, mint áldozatos munká-

jával a debreceni Magyar-Román Társaságban, melynek létrehozásában meghatározó szerepet játszott. Mindig a kárpát-medencei nemzetek megbékélését hirdette, sohasem hitt az erőszakos megoldások lehetőségében. Ma értjük csak igazán, hogy ezen a téren is mennyire megelőzte korát, hisz ő már 22 évesen a határok nélküli Európáért, a határok szétszabdalásán dolgozott.

Férfikora, tudása, tenniakarása teljében meg kellett érnie, hogy narodnyiknak, misztikusnak, szektásnak bélyegezhették. Karácsony Sándort és fiatal követőit, akik a debreceni egyetem Társaslélektani Intézetében a magyar művelődést és oktatást kívánták új, nem porosz utas alapokra helyezni, 49-ben eltávolították az egyetemről. Ekkor kezdődött Lükő Gábor több évtizedes száműzetése, távol a katedrától, távol a tanítványoktól. De mindig következetesen kiállt amellett, hogy urál-altáji eredetű kultúránk egységisége ellenére, vagy éppen ezért, az egyetemes kultúra szerves alkotórésze. Nem igaz, hogy a magyarság mindazt, ami modern, csupán nyugatról szerezte volna; és mindaz, ami avított, idejétmúlt, az keleti örökségünk része. A magyar kultúra eddig is sokat adott a nyugati világnak, reményeink szerint még többet adhat majd, ha kapcsolatunk egyenrangú felek viszonyává alakul, intézményes keretek között. Különösen fontos ezt most hangsúlyoznunk, amikor közel kerültünk ahhoz, hogy az Európai Unió tagjává váljunk. Nagyon fontos, hogy megtanuljunk becsülni, értékelni saját kultúránkat, hisz erre az útra nem vihetünk mást, tarsolyunkban ez lesz az édesanyánk készítette hamubasúlt pogácsa, amelyből táplálkoznunk kell. Kultúránk ismerete nélkül nincs jövőnk sem. Ez Lükő Gábor legfontosabb üzenete. Helytállása, legmagasabb fokú tudósi elkötelezettsége és áldozatvállalása meg fogja hozni gyümölcsét. Nem nehéz megjósolni, hogy Lükő Gábor igazsága és híveinek tábora évről évre növekedni fog.

A magyar kormány és a magam nevében is azt kívánom, hogy ismerhesse meg minden fiatal azt a csodálatos szellemi örökséget, amelyet ránk hagytak eleink. Váljanak közkinccsé Lükő Gábor több, mint fél évszázada kiadott művei, és jelenhessenek meg azok is, belőlük van több, amelyek még soha nem juthattak el az olvasókhöz, mert kéziratban vártak soruk jobbrafordulását. Teljesüljön az a vágya is, hogy tanítványok szegődnek a nyomába, akiket, tudom, nem fog cserbenhagyni, lélekben velük lesz és mutatja majd, hogy merre is van ama keskeny út.

Áldjon meg az Isten, Gábor bátyám, haló poraidban, nyugodj békében mestered mellett, megtetted, amit ember megtehet.

Makovecz Imre

Vége a vendégségnek. Ahogy a mi vendégségünk is egyszer befejeződik. Mindnyájan egy nagy úr vendégei vagyunk.

Lükő Gábornak vége. Mindegy, hogy milyen hosszú beszéd hangzik itt el, a halott test időt nem ismer. De folyton újra és újra élünk, mert újra és újra termelődnek olyan gondolatok, amelyek nem tudnak elveszni.

Ilyen gondolat az, amely már szinte elveszettnek tűnt, ilyen fogalom: az őrlélek, a nemzet őrlélke. Mit jelent ez? Utoljára Ady Endrétől hallottuk: Őrzök, vigyázatok a strázsán. Miből áll ez? Mitől van az, hogy aki őrlélekként született, és

úgy éli le az életét, eleven testét időnként belepi a magány zuzmarája, a vádak, a mellőztetések, a rugdosások, a lopások, a félreértések; és mégis: ellenségei, ál-barátai, igaz növendékei egyaránt tőle vesznek erőt, hozzá mennek, hogy megvilágítódjanak a sötétségben. Tőle veszik az erőt.

Ez Lükő Gábor. Egész élete mindenestül, úgy, ahogy van.

Őrlélke volt a magyarságnak, és őrlélke ma is. Mert az őrlélek nem vonul el, hanem, ha gondoskodott róla, akkor rászáll valakire. Vannak néhányan az országban, akik hihetetlen szellemi erővel fenntartják ezt a hazát. Nem a trianoni politikai határokat, nem. A hazát. Azt a hazát, ami fény. Ami fénylik a földön, és fénylik az égen.

És az, aki egész életét erre szánta, aki őrlélekként, a magyar népszellem katonájaként és képviselőjeként élt, bizonyára gondoskodott arról, hogy az ne vesszen el. Hogy az továbbra is legyen. És lesz is. Mert a magyarság fennmarad, a magyarság befelé is, kifelé is győzni fog. Soha senkit nem taposott el, és sok eltaposást kellett tudomásul vennie.

Ez a halott, aki tőlem jobbra fekszik itt, és már nem válaszol semmire, ez a test őrizi azt a formát, amely formában a magyar népszellem itt megjelent közöttünk.

Nyugodjék békében.

Pozsgai Péter

„Megnyitom az én számat bölcs beszédek által, nagy bőséggel szólok a régi titkos dolgokról, amelyeket hallottunk és tudunk és amiket a mi atyáink beszéltek nekünk. Nem titkoljuk el azokat azoknak fiaitól és maradékaitól. Beszélvén az Úrnak dicséretit, és az ő erejét és az ő csuda dolgait, melyeket cselekedett.” Lükő Gábor írta Károli Gáspár fordítása alapján e sorokat a *Gyökereink* első számában. Ez a néhány gondolat, a zsoltárból vett idézet példázza az egész életét. Fellegajtónyitogató, őrtálló lélek volt, a magyar népi kultúra őrző lelke. Aki tudta, hogy kultúra nélkül nem tud kiteljesedni életünk, hogy minden ember élete csak saját kultúrájában teljeshedhet ki.

Fel kellett tárnia mindazt, amit évszázadok homálya rejtve hagyott, hogy aztán ötven év szisztematikus pusztítása, a magyar kultúra elhallgatása és mellőzése idején rangrejtve dolgozzon tovább.

Tudta, hogy nem kultúrák harcáról, nem a nyugati kultúra és a magyar vagy a keleti kultúrák ellentétéről van szó, hanem az életnek, az Istentől adott életnek a minőségéről. És ennek az életnek a minősége azon múlik, hogy ismerjük-e a kultúránkat. Az a nagy kérdés, hogy tudunk-e társadalmat alkotni? Hogy az a szövedék, amit a kultúra létrehozott, és ami nélkül nincsen közösség, vajon feltámasztható-e, vajon megújítható-e? Ennek a feltámaszásnak, és ennek a megújulásnak a legkövetkezetesebb munkása volt Lükő Gábor.

Nem adatott meg neki, hogy úgy adja át a tudását, ahogy egykor ő kapta azt a mestereitől; csak élete alkonyán járhattak hozzá a tanítványok. Az iskolánkban fel volt írva a falra, hogy „csak tiszta forrásból”, de magát a forrást nem mutatták meg nekünk, és nem mondták meg, honnan jön. Akik hozzá jártunk, nekünk ő világította be a múlt homályát. Nem fogadkozunk hangosan, de csendesen ígérjük, hogy ami lángot ő őrzött, élesztgetett, továbbvitt, mi, a tanítványai ébren tartjuk.